

Dr Emir ĆOROVIĆ,
Departman za pravne nauke
Državni univerzitet u
Novom Pazaru

Pregledni članak
UDK: 343.85 ; 343.91-053.6
Primljeno: 15. aprila 2013. god.

NEKE PRAVNOTEORIJSKE DILEME U VEZI SA KAŽNJAVANJEM MALOLETNIKA

Maloletni učinioci krivičnih dela zauzimaju posebno mesto unutar krivičnog prava. Ta posebnost se naročito ogleda u ustrojstvu, karakteristikama i svrsi krivičnih sankcija namenjenih ovoj kategoriji učinilaca krivičnih dela. Posebno je osetljivo pitanje njihovog kažnjavanja, ali i primene ostalih oblika institucionalnog tretmana, koji se kod nas ostvaruje putem tzv. zavodskih vaspitnih mera. U ovom radu nastojaćemo da ukažemo na neke oblike kažnjavanja maloletnika, koji ne postoje u našem pozitivnom maloletničkom krivičnom pravu, kao što je to slučaj sa novčanom kaznom, a koja ima svoje osnove u Tokijskim pravilima, poznata je u uporednom krivičnom pravu, a propisuje je i srpski Zakon o prekršajima. Postoje po našem mišljenju pravnoteorijski i kriminalno-politički razlozi za uvrštavanje novčane kazne u sistem kazni prema maloletnicima. Takođe, razmotrili smo prirodu vaspitne mere posebnih obaveza uključivanja maloletnika bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, koja po svojoj sadržini odgovara kazni rada u javnom interesu. Postoje ozbiljni argumenti da se ova vaspitna mera prepozicionira kao maloletnička kazna, čime bi se krivične sankcije suštinski iste sadržine regulisale jedinstveno, kako bi zakonska rešenja bila pravno teorijski smislenija i čistija. Ovlaš je

ukazano i na mogućnost uslovnog odlaganja izvršenja kazne maloletničkog zatvora i kućnog zatvora u odnosu na maloletnike, s tim da uvođenje istih u naš sistem krivičnih sankcija prema maloletnicima ne smatramo nužnim. Iako se u radu predlaže uvođenje novih kazni za maloletnike, to ne treba razumeti kao tendenciju pooštavanja krivičnopravne reakcije prema ovoj populaciji, jer ipak pojedine vaspitne mere, tipa zavodskih vaspitnih mera, nose u sebi više represije nego kazne koje u ovom radu razmatramo.

Ključne reči: maloletnici, kažnjavanje, novčana kazna, rad u javnom interesu, uslovno odlaganje kazne, kućni zatvor.

I

Na osobenosti maloletnih učinilaca krivičnih dela i na potrebu posebnih mehanizama u suzbijanju kriminaliteta ove populacije kriminološka i krivičnopravna nauka intenzivno ukazuju više od jednog veka, naročito nakon održavanja II zasedanja nemačke grupe Međunarodnog kriminalističkog udruženja održanog u Haleu/Nemačka davne 1891. godine.¹ U reformisanju krivičnog prava u pomenutom pravcu doprineli su pre svega predstavnici tzv. sociološke škole krivičnog prava, velikani poput Franca fon Lista (*Franz von Liszt*), Adolfa Prinsa (*Adolf Prins*), i Van Hamela (*Van Hammel*), koji su postavili osnove za jedan novi, drugačiji pristup u reagovanju na kriminalne akte maloletnika.² Slušajući glas nauke, krivična zakonodavstva su pratila ove napredne ideje i polako uobličavala pravila namenjena upravo maloletnicima.

Tokom evolucije krivičnopravnog položaja maloletnika iskristal-isala su se dva osnovna modela tzv. maloletničkog pravosuđa: *model zaštite* ili *blagostanja (welfare model)* i *model pravde* ili *sudski, odnosno pravosudni model (justice model)*.³ Moguće je govoriti i o trećem, *mešovitom*

---

1 Više: Franjo Hirjan, Mladen Singer, Maloletnici u krivičnom pravu, Globus, Zagreb, 1991, str. 12.

2 O tome videti: ibidem.

3 O ovim modelima videti: Đorđe Ignjatović, Kriminologija, Dosije, Beograd, 2007, str. 254-256. U literaturi posvećenoj Maloletničkom krivičnom pravu spominju se pored ova dva osnovna modela još neki koncepti. Na primer prof. Radulović navodi modele restorativne pravde i neokorekcionizam, dok prof. Škulić, uz dva osnovna i dva prethodno pomenuta, opisuje još i modifikovani pravosudni model, participativni model, model kontrole delinkvencije, korporativni model i model minimalne intervencije. Videti: Ljiljana Radulović, Maloletničko krivično pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010, str. 55-65; Milan Škulić, Maloletničko krivično pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 98-108.

modelu,⁴ koji u sebi objedinjuje elemente pomenuta dva osnovna modela.⁵ Na ovom mestu mi se nećemo osvrnati na bitne karakteristike ovih modela, jer je njima posvećena prilična pažnja u domaćoj i, naročito, inostranoj krivičnopravnoj književnosti, tako da stručna javnost mahom poznaje njihova obeležja.

Pomenuti doktrinarni i legislativni pristup izborio je poprilično autonoman položaj maloletnicima unutar krivičnog prava, tako da se danas govori o *Maloletničkom krivičnom pravu* koje čini niz odredaba materijalnopravne, procesnopravne, izvršnopravne prirode, kao i odredbe organizacionog karaktera koje se odnose na uređenje pravosudnih (sud, javno tužilaštvo) i drugih državnih organa (policija, organ starateljstva) nadležnih da postupaju u ovoj materiji. S obzirom da se krivičnopravni položaj maloletnika poprilično razlikuje od krivičnopravnog položaja punoletnih učinilaca krivičnih dela, Maloletničko krivično pravo dobilo je epitet „kvazi“ ili „para“ krivičnog prava,⁶ s obzirom da su kod njega retributivni i represivni elementi mnogo manje izraženi nego kod „punoletničkog“ krivičnog prava, kao i da pojedini krivičnopravni instituti u ovoj sferi nemaju onaj značaj koji imaju u krivičnom pravu generalno.

Poslednjih decenija autonomnost Maloletničkog krivičnog prava dobija svoju punu afirmaciju kroz *posebne zakone* o krivičnopravnom položaju maloletnika, koji u sebi obuhvataju upravo pomenute odredbe organizacionopravnog, materijalnopravnog, procesnopravnog i izvršnopravnog karaktera. Tako je učinjeno i u Republici Srbiji donošenjem *Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica* 2005. godine (u daljem tekstu: ZMUKD), koji je stupio na pravnu snagu 01.01.2006. godine.⁷ Podsećamo da kod nas ne postoje posebni sudovi za maloletnike, kako je to uređeno u nekim državama, već je maloletnička materija poverena višim (ranije okružnim) sudovima, kao sudovima opšte nadležnosti, ali hijerarhijski višeg ranga.

U ovom radu nastojaćemo da ukažemo na moguće pravce u kažnjavanju maloletnika. Naime, kako to priliči prirodi Maloletničkog krivičnog prava

---

4 U udžbeniku prof. Škulića ovaj metod se naziva modifikovanim pravosudnim modelom, u čijoj osnovi je pravosudni model „na koji se 'kaleme' određeni mehanizmi iz zaštitničkog modela“. M. Škulić, op. cit., str. 102.

5 Nikola Milošević, „Izbor i odmeravanje sankcija prema maloletnicima“, *Pravni život*, broj 9, 2011, str. 774. I prof. Škulić je sličnog mišljenja kada kaže: „čini se da i pozitivni postupak prema maloletnicima Srbije ima određene važne elemente ovog modela, uz još uvek dominantne primese zaštitničkog modela“, kao i da „naš postupak prema maloletnicima u najvećoj meri predstavlja kombinaciju elemenata pravosudnog i zaštitničkog modela, pa bi se suštinski i mogao označiti kao modifikovani pravosudni model“. M. Škulić, op. cit., str. 102, 103.

6 Zoran Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2003, str. 382.

7 Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005.

akcentat se u teoriji uglavnom stavlja na vaspitne mere kao osnovne krivične sankcije, a u poslednje vreme naročito na vaspitne naloge kao „parapenelne mere“, odnosno mere diverzionog karaktera koje imaju za cilj da se izbegne vođenje samog krivičnog postupka. Naravno, ni problematika kažnjavanja maloletnika, kada je reč o domaćoj doktrini, nije ostavljena po strani, ali se, barem smo mi stekli takav utisak, akcentat stavlja na kaznu maloletničkog zatvora, a razlog za to verovatno leži u tome što je to jedina kazna koja je u našem krivičnom zakonodavstvu predviđena za maloletnike. Mišljenja smo, međutim, da bi trebalo razmisliti o uvođenju i drugih kazni za maloletnike. Na samom početku ovog rada želimo da ukažemo da ovim ne aludiramo na pojačavanje kaznenopravne represije prema maloletnicima, jer objektivno posmatrano neke vaspitne mere koje se sastoje u lišenju slobode mogu imati punitivniju prirodu od nekih kazni. Na primer, vaspitna mera upućivanja u vaspitno popravni dom sasvim sigurno nosi u sebi više represivnosti nego novčana kazna ukoliko bi se i ona pridodala spektru krivičnih sankcija za maloletnike. Usput rečeno, zanimljivo je da je u odnosu na prekršaje kao manje društveno opasna dela za maloletnike propisana kako kazna maloletničkog zatvora, tako i novčana kazna. Takođe, u uporednom krivičnom pravu mogu se naći zakonodavstva koja propisuju znatno bogatiji sistem maloletničkih kazni, dok s druge strane, neke sankcije koje su u našem pravu postavljene kao vaspitne mere po svojoj sadržini odgovaraju maloletničkim kaznama iz zakonodavstava drugih država. Isto tako, ako uporedimo sadržine pojedinih krivičnih sankcija iz našeg krivičnog zakonodavstva uvidećemo da su neke od njih u odnosu na punoletna lica postavljene kao kazne, a u odnosu na maloletnike kao vaspitne mere.

Naredne redove ovog rada posvetićemo iznetim tezama i pokušaćemo da damo izvesne predloge *de lege ferenda*, kao i da skrenemo pažnju na to da se krivičnim sankcijama iste ili slične sadržine obezbedi jedinstven koncept.

II

Pre nego što se upustimo u razmatranje navedih pitanja, osvrnućemo se na relevantna međunarodna dokumenta u kojima se govori o krivičnim sankcijama prema maloletnicima.⁸

Konvencija UN o pravima deteta u čl. 37 st. 1 tač. a) zabranjuje mučenje, okrutno, nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje dece, te propisuje da se ova lica ne mogu osuditi na smrtnu kaznu ili doživotni zatvor bez mogućnosti oslobađanja; u tački b) se propisuje da se hapšenje, pritvaranje i zat-

---

8 Međunarodna dokumenta na koja ćemo se pozvati preuzeta su iz publikacije: *Prava deteta i maloletničko pravosuđe: odabrani međunarodni instrumenti*, (sedam svezaka) UNICEF, Beograd, 2005.

varanje dece može izreći kao poslednja mera i mora se svesti na najkraće moguće vreme. U čl. 40. st. 4. ove Konvencije potencira se na širokom spektru mera i *naglašavaju je alternative institucionalnom tretmanu*. Sličnu odredbu sadrže i *Standardna minimalna pravila UN za maloletničko pravosuđe* (tzv. *Pekinška pravila*), koja u pravilu 19.1. propisuju: „Smeštaj maloletnika u instituciju biće rešenje koje se uvek primenjuje kao poslednja mera i za najkraći neophodan vremenski period“. U komentaru ove odredbe ističe se da ona ima za cilj da dvojako ograniči institucionalizaciju: kvalitativno („poslednja mera“) i kvantitativno („najkraći neophodan vremenski period“).⁹

Od posebnog značaja za predmet našeg rada jesu tzv. *Tokijska pravila*, odnosno *Standardna minimalna pravila UN za mere alternativne institucionalnom tretmanu*. U pravilu 8.2. izričito se spominju statusne kazne, *imovinske sankcije* i *novčane kazne*, konfiskacija i ekproprijacija, *nalog za društveno koristan rad u zajednici, kućni pritvor*, itd.

Odredbе navedih međunarodnih dokumenata privukle su nam pažnju jer pružaju mogućnost da se otvori diskusija o mogućnosti uvođenja određenih kazni u naš sistem maloletničkih krivičnih sankcija, s obzirom da neke od tih potencijalnih kazni, koje su poznate u uporednom pravu, predstavljaju i alternativu institucionalnom tretmanu maloletnika, a takav tretman, kako smo već naveli, nije imanentan samo kazni maloletničkog zatvora kao jedinoj kazni za maloletnike, već i jednoj posebnoj grupi vaspitnih mera – zavodskim vaspitnim merama.

III

1. Kada je reč o kažnjavanju maloletnika smatramo da je kriminalno-politički i pravno-dogmatski opravdano da se u našem krivičnopravnom sistemu propiše i njihovo *novčano kažnjavanje*. Naime, kao što smo videli ova kazna ima uporište u Tokijskim pravilima, propisana je Zakonom o prekršajima Republike Srbije,¹⁰ a poznata je i u uporednom maloletničkom krivičnom pravu. U literaturi se mogu naći objašnjenja zašto se u krivičnim zakonodavstvima određenih država ne propisuje ova kazna. Razlog se vidi u tome što zakonodavac polazi od pretpostavke da maloletnici najčešće nemaju svoju imovinu, a i kada je imaju neopravdano je budu ograničeni u istoj u ranom uzrastu kada im predstoji ulazak u život.¹¹

---

9 Prava deteta i maloletničko pravosuđe: odabrani međunarodni instrumenti, četvrta sveska, op .cit., str25.

10 „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 101/2005, 116/2008, 111/2009.

11 Александар Стојнов, Наказателно право – Обща част, Циела, Софија, 2008, стр. 131. U našoj literaturi prof. Perić postavlja pitanje svrhe novčane kazne prema kategoriji maloletnih delinkvenata. Videti: Obrad Perić, Maloletnički zatvor: primena i izvršenja, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1979, str. 13.

Izneta konstatacija je po našem mišljenju samo delimično tačna. Naime, tačno je da maloletnici najčešće nemaju svoju imovinu. Međutim, ima i onih koji je imaju, koju su stekli putem odgovarajućih građanskopravnih poslova (nasleđivanje, poklon, itd.) ili pak radom, s obzirom da se po pozitivnopravnim propisima Republike Srbije radnopravna sposobnost stiče sa navršenih petnaest godina. Ako već postoje legislativni okviri da maloletnik stiče zaradu i imovinu, zašto onda kao mogućnost ne propisati i njihovo novčano kažnjavanje.

Takođe, ZMUKD predviđa da se maloletnik može obavezati da plati troškove krivičnog postupka ili da ispuni imovinskopravni zahtev ako mu je izrečena kazna maloletničkog zatvora (čl. 79. st. 1), ali i u slučaju kada mu je izrečena vaspitna mera, pa čak i kada je veće za maloletnike našlo da nije celishodno da se maloletniku izrekne kazna maloletničkog zatvora ili vaspitna mera, *pod uslovom da maloletnik ima prihode ili imovinu* (čl. 79. st. 2). Prema tome, kada je reč o troškovima postupka i imovinskopravnom zahtevu sud će ipak voditi računa o tome da li maloletnik ostvaruje prihode i da li ima imovinu. Ako je tako, a tako je, ne javlja li se onda logičnim da se i za ovu kategoriju učinilaca, pod istim uslovima (da imaju prihode ili imovinu) predvidi mogućnost njihovog novčanog kažnjavanja.

Kada raspravljamo o ovom pitanju ne smeju se zaboraviti pojedine prednosti koje daje novčano kažnjavanje kao takvo, naročito u suzbijanju krivičnih dela koja se vrše iz lukrativnih pobuda.¹² Uzmemo li u obzir da u ukupnom kriminalitetu maloletnika dominira onaj imovinske prirode,¹³ onda je, smatramo, i kriminalno politički opravdano da se predvidi njihovo novčano kažnjavanje. U tom smislu mislimo da ne stoji konstatacija neopravdanosti novčanog kažnjavanja maloletnika argumentom da se oni time ograničavaju u imovini u ranom uzrastu kada im tek predstoji ulazak u život. Jer upravo u tom periodu, kada je proces razvoja njihove ličnosti aktuelan, novčano kažnjavanje može imati specijalno preventivne učinke, naročito na polju suzbijanja imovinskih krivičnih dela.

Dalje, zanimljivo je da ZMUKD predviđa kod vaspitnih mera posebnih obaveza i obavezu maloletnika da „u okviru *sopstvenih mogućnosti nadoknadi štetu* koju je prouzrokovao“ (čl. 14. st. 2. tač. 2). Ova odredba je poprilično široko formulisana, tako da dopušta mogućnost da maloletnik prihodima koje ostvaruje ili imovinom koju poseduje izvrši nadoknadu štete. Po prirodi stvari u

---

12 Nikola Srzentić, Aleksandar Stajić, Ljubiša Lazarević, Krivično pravo – opšti deo, Savremena administracija, Beograd, 1979, str. 361.

13 Videti podatke o broju podnetih krivičnih prijava, „optuženja“ i „osuda“ maloletnika u publikaciji: Obrad Perić, Nikola Milošević, Ivana Stevanović, Politika izricanja krivičnih sankcija prema maloletnicima, Centar za mir i razvoj demokratije, Beograd, 2008, str. 84-99.

ovoj situaciji se kao maloletnikov poverilac javlja oštećeno lice. Ovim se otvara pitanje: *zašto ne dozvoliti da se i država javi kao poverilac u slučaju novčane kazne ako maloletnik može da u okviru sopstvenih (imovinskih) mogućnosti plati novčanu kaznu?* Ne želimo da se ovo naše viđenje shvati kao ne razlikovanje novčanog kažnjavanja i „naknade štete u okviru svojih mogućnosti“. Želimo samo da kažemo da nam se ne čini principijelnim da se o prihodima i imovini maloletnika, odnosno o njegovim mogućnostima naknade štete (što takođe može, ali ne isključivo, zavisiti od toga da li maloletnik ima prihode ili imovinu) vodi računa kod troškova postupka (u biti jedne administrativne obaveze), kod imovinskopravnog zahteva i naknade štete (mada naknada štete predstavlja oblik imovinskopravnog zahteva), a da se pri tome isključuje mogućnost njegovog novčanog kažnjavanja pod istim tim uslovima. Čini nam se da se ovakvim zakonskim rešenjem ističu administrativne (troškovi) i građanskopravne (imovinskopravni zahtev, naknada štete) posledice proistekle iz krivičnog dela maloletnika, a da se pri tome nije, ili nije dovoljno razmišljalo o uvođenju novčane kazne kao direktne kaznene reakcije imovinskog karaktera na njihova kriminalna ponašanja.

Štaviše, otišlo se i dalje sa vaspitnim nalozima kao „parapenalnim“ odnosno „diverzionim“ merama. Naime, prema čl. 7. st. 1. tač. 7. ZMUKD maloletnik se može, zarad nepokretanja ili obustave krivičnog postupka, obavezati na „poravnanje sa oštećenim kako bi se *naknadom štete*, izvinjenjem, *radom ili na neki drugi način otklonile, u celini ili delimično, štetne posledice dela*“. I ova mogućnost prema tome dozvoljava da se maloletnik, slično kao kod potonje vaspitne mere posebnih obaveza, obaveže na ispunjenje određenih imovinskih obaveza, s tim da u ovom slučaju nemamo sproveden krivični postupak.

Naše razmišljanje se u smislu svega navedenog manifestuje u tome da ako srpsko maloletničko krivično zakonodavstvo dopušta da se maloletnik obaveže na ispunjenje odgovarajućih naknada, imovinskopravnih zahteva, troškova postupka i sl., onda treba da se omogući i njegovo novčano kažnjavanje.

Pored toga novčano kažnjavanje ne nosi u sebi veći stepen represije i retribucije od na primer zavodskih vaspitnih mera. U tom smislu novčana kazna bi predstavljala alternativu institucionalnim merama koje zahtevaju izdvajanje maloletnika iz porodice.¹⁴ Inače, novčano kažnjavanje maloletnika poznato je u

---

14 Imajući u vidu da zavodske vaspitne mere predstavljaju svojevrсно lišenje slobode maloletnog učinioca, ne treba zanemariti ni činjenicu da je u nekim državama novčana kazna u sferi lakšeg i srednjeg kriminaliteta u potpunosti istisnula kaznu lišenja slobode, na šta se u literaturi posebno ukazuje. Tako: Zoran Stojanović, Komentar Krivičnog zakonika, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 223. Ovo zapažanje naglašavamo jer se, po našem mišljenju, delom može koristiti i radi promovisanja novčane kazne kao alternative institucionalnom tretmanu maloletnika, koji se, kao što smo prethodno rekli, sastoji iz lišenja slobode. Predmetna konstatacija važi uz sve one argumente koje smo naveli u prilog novčanog kažnjavanja maloletnika.

krivičnim zakonodavstvima Švedske,¹⁵ Ruske Federacije,¹⁶ Makedonije,¹⁷ Švajcarske,¹⁸ Francuske¹⁹ i Holandije.²⁰ Zanimljivo rešenje nalazimo u engleskom pravu po kojem su roditelji dužni da za svoje dete, učinioca krivičnog dela starosti ispod 16 godina, plate izrečenu finansijsku (tj. novčanu) kaznu. I u slučaju maloletnika starosti 16 ili 17 godina, sud ima mogućnost (ne i obavezu) da naloži roditeljima da takvu kaznu plate.²¹ Pri tome, u engleskoj literaturi se ističe da novčano kažnjavanje nije uobičajen odgovor na maloletnička krivična dela, ali da brojke ukazuju na njegovu relativnu efikasnost.²² Ne plediramo ka jednom ovakvom zakonskom rešenju, jer se njime grubo vređa princip po kojem kazna treba da pogađa njegovog učinioca (princip personaliteta kazne), ali ukazujemo da takva rešenja imaju određene efekte.

Zanimljivo je da se u našoj kaznenopravnoj literaturi ne postavlja pitanje kako je moguće novčano kažnjavanje maloletnika za prekršaj, a ne i za krivična dela.²³ Pri tome za novčano kažnjavanje maloletnika važe ista pravila kao i za kažnjavanje punoletnih učinilac prekršaja, uz jedinu razliku što je u odnosu na maloletnike predviđeno kraće trajanje supletornog zatvora. Bez namere da ulazimo u dublju problematiku izvršenja novčane kazne prema maloletnicima, bilo u krivičnom, bilo u prekršajnom pravu, držimo da bi se u odnosu na ovu kategoriju učinilaca morao iznaći poseban mehanizam naplate iste, iz prostog razloga što maloletnici od 14-18. godine, shodno svojoj poslovnoj sposobnosti i pravima koja su im prema toj sposobnosti data, mogu raspolagati svojom imovinom samo uz prethodnu ili naknadnu saglasnost roditelja.²⁴ Zato bi se povodom ovog pitanja morala uskladiti i precizirati kaznenopravna i porodičnopravna legislativa, da bi se sprečila moguća kolizija interesa između dete-

15 Interventions with young offenders, Fact Sheet, Ministry of Justice, Sweden, October, 2006, p. 1 (preuzeto dana 27.09.2012. godine sa internet adrese: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/16/92/68d81cee.pdf>)

16 А.И. Папог (ур.), Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, Проспект, Москва, 2007, стр. 154-156.

17 Čl. 43. Zakona na maloletnička pravda (preuzeto dana 27.09.2012. godine sa internet adrese <http://www.pravda.gov.mk/documents/Zakon%20za%20maloletnicka%20pravda.pdf>)

18 Žan Pradel, Komparativno krivično pravo – sankcije, prevod O. Perić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 110.

19 Ibidem.

20 Ibidem, str. 111.

21 Andrew Ashwort, Sentencing and Criminal Justice, Cambridge University Press, New York, 2005, p. 364.

22 Ibidem.

23 Od prekršajnog prava videti: Stanko Pihler, Prekršajno pravo, Graphica Academica, Novi Sad, 2000, str. 91; Đorđe Đorđević, Prekršajno pravo, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2008, str. 104.

24 Čl. 64. Porodičnog zakona, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 18/2005.

ta i roditelja, pre svega u pravcu osujećenja plaćanja izrečene novčane kazne (na primer roditelj ne da saglasnost detetu da podigne novac koji čuva u banci, a koji mu je potreban radi plaćanja kazne).

2. Sledeće što nam privlači pažnju u sistemu krivičnih sankcija za maloletnike jeste vaspitna mera posebnih obaveza koja se sastoji u *uključivanju, bez naknade, u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja* (čl. 14. st. 2. tač. 5. ZMUKD). U okviru ove obaveze maloletnik može raditi najviše 120 časova u periodu od šest meseci, koliko inače ova obaveza i može trajati, s tim da rad ne ometa njegovo školovanje ili zaposlenje. *Po sadržini ova vaspitna mera odgovara kazni rada u javnom interesu za punoletna lica*. Naime, u čl. 52. Krivičnog zakonika (u daljem tekstu: KZ)²⁵ je propisano da je rad u javnom interesu svaki onaj društveno koristan rad kojim se ne vredi ljudsko dostojanstvo i koji se ne vrši u cilju sticanja dobiti. Rad u javnom interesu ne može biti kraći od 60, niti duži od 360 časova, a obavlja se u periodu koji ne može biti kraći od mesec, niti duži od šest meseci. Izvršenje ove kazne regulisano je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija²⁶ i Pravilnikom o izvršenju kazne rada u javnom interesu.²⁷ Prema ovim propisima rad u javnom interesu obavlja se kod pravnog lica (poslodavca) koje se bavi poslovima od *javnog interesa, a naročito humanitarnim, zdravstvenim, ekološkim ili komunalnim delatnostima*.

Imajući u vidu izneto logičnim nam se nameće sledeće pitanje: zašto je zakonodavac sankciju iste sadržine u odnosu na odrasla lica postavio kao kaznu, a u odnosu na maloletnike kao vaspitnu meru? Ovakav koncept povlači i izvesne pravno-dogmatske dileme. Naime, u čl. 2. KZ je propisano načelo krivice po kome se kazne i mere upozorenja mogu izreći samo učiniocu koji je kriv za učinjeno delo. *Argumentum a contrario*, mere bezbednosti i vaspitne mere nisu vezane za krivicu učinioca. Takođe, ni u odredbi čl. 12. ZMUKD koja se odnosi na izbor vaspitne mere ne spominje se krivica (krivična odgovornost) kao kriterijum za odmeravanje ovih sankcija.²⁸ U teoriji su prisutna divergentna gledišta po ovom pitanju. Prof. Perić smatra da je pomenuta odredba čl. 12.

25 „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009.

26 „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005, 72/2009 i 31/2011.

27 „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 20/2008.

28 U čl. 12. ZMUKD stoji: „Pri izboru vaspitne mere sud će posebno uzeti u obzir uzrast i zrelost maloletnika, druga svojstva njegove ličnosti i stepen poremećaja u društvenom ponašanju, težinu dela, pobude iz kojih je delo učinio, sredinu i prilike u kojima je živeo, ponašanje posle učinjenog krivičnog dela, a posebno, da li je sprečio ili pokušao da spreči nastupanje štetne posledice, naknadio ili pokušao da naknadi pričinjenu štetu, da li je prema maloletniku ranije izrečena krivična ili prekršajna sankcija, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja za izricanje one mere kojom će se najbolje postići svrha vaspitnih mera“.

ZMUKD prilično nespretno i komplikovano formulisana, ali da se sve okolnosti koje su navedene u predmetnom članu „usredsređuju na ličnost maloletnika shvaćenu kao bio-psiho-socijalnu celinu“.²⁹ Po Nikoli Miloševiću ukoliko je maloletnik ostvario objektivna obeležja krivičnog dela (radnju, predviđenost u zakonu i protivpravnost), umesto krivice „mogli bi se koristiti kriterijumi – okolnosti iz čl. 12. ZM, posebno koje se odnose na ličnost maloletnika u celini i njene potrebe, što bi izrečena vaspitna mera trebalo da u potpunosti održava“.³⁰ Po ovom autoru usled brojnih dilema i razlika u shvatanju nužnih elemenata za postojanje bića krivičnog dela maloletnika, krivicu maloletnika kada je u pitanju izricanje vaspitne mere ne treba pominjati.³¹ Prof. Radulović je izričit da se pitanje krivice ne postavlja kao zakonski uslov za primenu vaspitnih mera,³² dok prof. Škulić, suprotno tome, smatra da je krivica maloletnika neophodna da bi mu se mogla izreći bilo koja krivična sankcija (osim mere bezbednosti medicinsko-psihijatrijskog karaktera ili njenog supstituta vaspitne mere upućivanja u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje), „jer samo tada njegovo protivpravno delo zakonom određeno kao krivično delo zaista i postoji kao krivično delo“.³³ Prof. Drakić, pak, smatra da odredbe ZMUKD nisu dovoljno jasne i da dozvoljavaju kako tumačenje da krivica nije u našem krivičnom pravu uslov za izricanje vaspitnih mera kao osnovnih krivičnih sankcija prema maloletnim učiniocima,³⁴ tako i tumačenje po kojem je krivica sastavni deo maloletničkog krivičnog prava i postupka i nešto što se mora dokazati u svakom konkretnom slučaju u istom obliku u kojem se javlja u opštem krivičnom pravu da bi se maloletniku mogle izreći krivične sankcije (osim vaspitne mere upućivanja u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje).³⁵ Ipak, ovaj autor smatra da je KZ prekinuo agoniju povodom spornog pitanja krivice u našem maloletničkom pravu, jer se definišući načelo krivice u čl. 2. opredelio za to da krivica nije neophodni zakonski uslov za izricanje vaspitnih mera.³⁶

Naše mišljenje, koje smo istakli već u prvim redovima prethodnog pasusa je da formulacija načela individualne subjektivne odgovornosti iz čl. 2. KZ ne postavlja zahtev krivice kao uslov za izricanje vaspitnih mera. Ipak se čl. 2. KZ eksplicitno odnosi samo na kazne i mere upozorenja.

---

29 Obrad Perić, Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Službeni glasnik, Beograd, 2005, str. 42.

30 N. Milošević, op. cit., str. 776.

31 Ibidem.

32 Lj. Radulović, op. cit., str. 43.

33 M. Škulić, op. cit., str. 247.

34 Dragiša Drakić, O krivičnoj odgovornosti maloletnika, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 2010, str. 60.

35 Ibidem, str. 60-62.

36 Ibidem, str. 71-72.

Vraćajući se na pitanje odnosa vaspitne mere posebnih obaveza iz čl. 14. st. 2. tač. 5. ZMUKD i kazne rada u javnom interesu iz čl. 52. KZ, uviđamo jedan konfuzan legislativni pristup. Mislimo da zakonodavac u ovakvim slučajevima mora biti dosledan. Da bi se otklonilo ovo konfuzno stanje neophodno je pre svega sagledati stvarnu prirodu sankcije koja se sastoji u odgovarajuće društveno korisnom radu. Naime, u literaturi je nesporno da je u pitanju alternativna krivična sankcija, a pod tim pojmom uglavnom se razumeju alternative kaznama, pre svega kratkotrajnim kaznama lišenja slobode. Kako je u pitanju alternativa kazni, što uostalom jesu i mere upozorenja, to bi predmetne sankcije morale biti vezane za krivicu učinioca, bez obzira da li je reč o maloletnom ili punoletnom licu. Sudeći po tome, smatramo da bi posebnu obavezu uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja trebalo predvideti kao maloletničku kaznu, a ne kao vaspitnu meru. Imamo primere iz uporednog maloletničkog krivičnog zakonodavstva u kojima su sankcije ovakve sadržine propisane kao kazne. Tako, krivično zakonodavstvo Švedske poznaje rad u javnom interesu za maloletne učinioce (*community service for young offenders*);³⁷ KZ Ruske Federacije u sistemu kazni za maloletnike propisuje obavezni rad i popravni rad;³⁸ francusko maloletničko krivično zakonodavstvo u spektru kazni poznaje i rad u opštem interesu;³⁹ u Holandiji pored glavnih kazni postoje i alternativne sankcije među koje spada rad u opštem interesu; u Makedoniji je društveno koristan rad postavljen isto kao i u Holandiji, kao alternativna mera, a alternativne mere mogu biti izrečene samo krivično odgovornom starijem maloletniku.⁴⁰

3. Što se tiče kazni koje se sastoje u lišenju slobode maloletnika, pored postojeće kazne maloletničkog zatvora trebalo bi, mada ne smatramo nužnim, razmotriti i modalitete koji se u domaćem krivičnom zakonodavstvu uvode u odnosu na punoletna lica. Na primer kućni zatvor, tj. izvršenje kazne zatvora u prostorijama u kojima učinilac stanuje. Takve mogućnosti postoje u SAD-u i ističe se da se ova kazna šire koristi u odnosu na maloletne, nego u odnosu na punoletne učinioce krivičnih dela.⁴¹ Od mogućnosti bi trebalo razmotriti i uslovno odlaganje kazne maloletničkog zatvora. Takvo rešenje postoji prema § 21 nemačkog Zakona o sudovima za maloletnike (*Jugendgerichtsgesetz*), po kojem se osuda do godinu dana (izuzetno dve) može uslovno odložiti na osnovu

---

37 Interventions with young offenders, op. cit., p. 1.

38 A.I. Rarog (ur.), op. cit., str. 154-156.

39 Ž. Pradel, op. cit., str. 111.

40 Čl. 53. Zakona na maloletnička pravda.

41 Ž. Pradel, op. cit., str. 111.

povoljne prognoze delinkventa da će sama osuda vaspitno delovati na njega kao opomena i bez njenog izvršenja, kao i da će u budućem vremenu proveravanja maloletnik voditi ispravan život.⁴² Alternativa ovom rešenju mogla bi biti uslovna osuda, koja u našem krivičnom zakonodavstvu nije predviđena za maloletnike. Takva rešenja su poznata u uporednom krivičnom pravu.

No, rekli smo da ove mogućnosti ne smatramo nužnim. Naime, ustrojstvo vaspitnih mera u našem zakonodavstvu je takvo da omogućava da se iste zamene blažim odnosno strožijim merama u zavisnosti od toga da li je ostvarena njihova svrha. To na primer omogućava kombinaciju institucionalnog (upućivanje u vaspitnu ustanovu) i poluinstitucionalnog (pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za obrazovanje i vaspitanje maloletnika) tretmana.⁴³ Time su na neki način pokrivenne situacije koje potpadaju pod prethodno navedene sankcije.

IV

Problematika maloletničkih krivičnih sankcija predstavlja veoma osetljivo i složeno pitanje. S jedne strane stoji zahtev da se uvaži ličnost maloletnika, iz razloga što je reč o licima kod kojih proces bio-psihičkog i socijalnog razvoja u najširem smislu reči nije okončan, dok s druge strane treba udovoljiti i zahtevima kriminalne politike da se suzbiju sve forme kriminaliteta, uključujući i onog izvršenog od strane maloletnika. Ravnotežu između ovih zahteva naravno da nije lako uspostaviti, iako krivičnopravna i kriminološka doktrina, kao i legislativa ulažu velike napore u njihovom balansiranju. I zaista, stiče se utisak da je oblast maloletničkog krivičnog prava najdinamičnija oblast unutar krivičnog prava.

Kažnjavanje maloletnika se obično razmatra u vezi sa kaznom maloletničkog zatvora. Nažalost nije se dovoljno posvetilo pažnje drugim punitivnim mogućnostima, koje ne samo da ne predstavljaju pooštavanje krivičnopravne reakcije u sferi maloletničkog krivičnog prava, već štaviše, mogu biti viđene i kao alternative institucionalnom tretmanu maloletnika, nezavisno od toga da li se taj tretman odvija pod okriljem kazne maloletničkog zatvora ili zavodskih vaspitnih mera. Ne treba gajiti iluziju da je svaka vaspitna mera blaža od ma koje vrste kazne.

U radu smo nastojali da iznesemo argumente koji opravdavaju uvođenje novčane kazne i u odnosu na maloletnike, kao i one po kojima je potrebno

---

42 Videti: Klaus Laubenthal, Helmut Baier, Nina Nestler, Jugendstrafrecht, Springer-Verlag, Berlin/Heilderberg, s. 340.

43 Videti čl. 24. st. 2. tač 1. ZMUKD.

izvršiti prekomponovanje vaspitne mere posebnih obaveza iz čl. 14. st. 2. tač. 5. ZMUKD, tako što bi se propisala kao maloletnička kazna, kao što je to slučaj sa kaznom rada u javnom interesu u odnosu na punoletna lica. Ipak je sadržinski reč o jednoj te istoj sankciji.

Naravno da bi eventualno sankcionisanje predloženim kaznama bilo namenjeno samo kategoriji starijih maloletnika. Ovim bi se doduše suzilo polje primene vaspitne mere posebnih obaveza iz čl. 14. st. 2. tač. 5. ZMUKD, jer se kao kazna ne bi mogla izricati mladim maloletnicima.

Na kraju, apostrofiramo na tome da smo kroz naše viđenje problematike kažnjavanja maloletnika nastojali da skrenemo pažnju na potrebu ujednačavanja našeg krivičnog, pa i šire kaznenog prava kada se propisuju sankcije iste ili slične sadržine. Time zasigurno dobijamo zakonska rešenja koja su pravo-dogmatski čistija i jasnija.

*

*

*

***Dr Emir Ćorović, assistant professor
Department of Legal Sciences
State University of Novi Pazar***

***SOME LEGAL AND THEORETICAL DILEMMAS RELATED
TO PUNISHMENT OF MINORS***

Juvenile offenders take a special place in criminal law. This feature is particularly reflected in system, characteristics and purpose of sanctions designed for this category of perpetrators. Especially sensitive is the issue of their punishment, but also of application of other forms of institutional treatment, implemented by so-called institutional correctional measures in our country. In this paper we will try to highlight some forms of juvenile punishment, which do not exist in our positive juvenile criminal law, such as fine, which has grounds in Tokyo Rules, is familiar in comparative criminal law, and is proscribed by Serbian Misdemeanor Law. In our opinion, there are legal, theoretical and crime - political reasons for sorting fine in the system of juvenile pun-

ishment. Also, we considered the nature of the correctional measure of special obligations of including a minor in voluntary charity work or in jobs of social, local or environmental contents, which correspond to punishment of community service. There are serious arguments to pre-position this measure as a juvenile punishment, where criminal sanctions of the same contents would be regulated on a unique basis, so the legal solutions would be theoretically more sensible and clearer. One shortly pointed to possibility of conditional postponement of juvenile imprisonment and home imprisonment, where introducing them into our system of criminal sanctions for minors is not deemed necessary. Although the paper proposes introducing new punishment for minors, it should not be viewed as a tendency of strengthening criminal law reaction towards this population, for some individual correctional measures, such as institutional correctional measures ones, carry within themselves more repression than punishments we consider in this paper.

Keywords: *minors, fine, community service, conditional postponement of punishment, home imprisonment.*